

**ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΝΟΜΙΚΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ**

**ΜΑΘΗΜΑ: ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΕΣ: ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ
ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ ΖΩΗ**

**ΘΕΜΑ: «ΤΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΣΤΗΝ
ΠΟΙΝΙΚΗ ΣΧΕΣΗ»**

**ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΧΑΤΖΗΜΑΝΩΛΗ ΕΛΛΑΔΑ
Α.Μ.:1340200200646
ΚΙΝ: 6939910774**

ΑΘΗΝΑ 2009

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	2
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ	3
Τα μέτρα δικονομικού καταναγκασμού και τα συνταγματικώς κατοχυρωμένα δικαιώματα του κατηγορουμένου.....	3
I) Γενικά.....	3
II) Γενικά η διάκριση μέτρων δικονομικού καταναγκασμού	3
III) Προστασία της ελευθερίας : Άρθρο 5 Συντάγματος	4
IV) Το επιτρεπτό της σύλληψης και της προσωρινής κράτησης, η εξαίρεση του αυτόφωρου εγκλήματος, το ανώτατο όριο διάρκειας της προσωρινής κράτησης: Άρθρο 6 Συντάγματος	6
V) Απαγόρευση βασανιστηρίων (κλπ), απαγόρευση δήμευσης, μη επιβολή θανατικής ποινής (εξαίρεση), αποζημίωση στους αδικώς προφυλακισθέντες ή καταδικασθέντες. Άρθρο 7 του Συντάγματος.	10
VI) Η αρχή του νόμιμου δικαστή: Άρθρο 8 Συντάγματος.....	12
VII) Οι αποδεικτικές απαγορεύσεις.....	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	14
A) Συνταγματικώς κατοχυρωμένες θεμελιώδεις αρχές στην ποινική σχέση.....	14
I) Γενικά.....	14
II) Αρχή του σεβασμού και της προστασίας της αξίας του ανθρώπου.....	14
III) Αρχή της δικαστικής ακρόασης.....	15
IV) Αρχή της αιτιολόγησης	16
V) Η αρχή της ισότητας των όπλων.....	16
VI) Αρχή της αναλογικότητας	17
VII) Η αρχή «ουδεμία ποινή χωρίς νόμο»: Nullum crimen, nulla poena sine lege.....	18
VIII) Ισότητα στην παρανομία;	19
B) Θεμελιώδεις αρχές στην ποινική δίκη κατοχυρωμένες στην ΕΣΔΑ	20
I) Γενικά.....	20
II) Η αρχή του τεκμηρίου της αθωότητας του κατηγορουμένου.....	20
III) Η αρχή της δίκαιης δίκης (fair trial)	22
Βασικά Συμπεράσματα	24
Τα συνταγματικά δικαιώματα στην ποινική σχέση	25
Περίληψη	25
The constitutional rights in the criminal relationship	25
Summary	25
Λήμματα	26
Νομολογία.....	27
Βιβλιογραφία	29

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ποινική δικαιοσύνη ποτέ δεν έπαψε να ζει στη διαλεκτική σχέση ανάμεσα στην ελευθερία και στην καταστολή που εκδηλώνεται διαμέσου δύο θεμελιωδών και ανταγωνιστικών κεντρικών μεγεθών: του ατομικού και του κοινωνικού συμφέροντος. Πραγματικά, δίπλα στο αναμφισβήτητο και αναπαλλοτρίωτο δικαίωμα του κατηγορουμένου πολίτη να υπερασπιστεί τον εαυτό του γίνεται αντίστοιχα δεκτό ένα δικαίωμα άμυνας της κοινωνίας¹. Ο χώρος της ποινικής διαδικασίας αποτελεί την κατεξοχήν χώρο προσβολής των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου όπως η προσωπική ελευθερία, η ελευθερία διακίνησης, η προσωπικότητα, η οικιακή ειρήνη, απόρρητο κ.λ.π.

Η αρχή της αναλογικότητας (την οποία θα αναλύσουμε διεξοδικά πιο κάτω) όπως προκύπτει από το άρθρο 25παρ.1 εδ.δ Σ, επιτάσσει την ύπαρξη εύλογης σχέσης, εύλογης αναλογίας, ανάμεσα στον επιδιωκόμενο σκοπό και στον περιορισμό συνταγματικού δικαιώματος, ως μέσου για την επίτευξη του σκοπού².

ΤΟ ΘΕΜΑ

Τα συνταγματικά δικαιώματα εν ολίγοις αποτελούν τα δικαιώματα, ενός ατόμου που αποτελεί μέρος μιας ειδικής κυριαρχικής σχέσης, εν προκειμένω της ποινικής σχέσης, τα οποία δικαιώματα βρίσκονται κατοχυρωμένα στο Σύνταγμα.

Παρακάτω θα γίνει προσέγγιση αυτών των δικαιωμάτων, με μια προσπάθεια να αναλυθούν ξεχωριστά τα δικαιώματα του κατηγορουμένου ειδικότερα καθώς και οι θεμελιώδεις αρχές που πηγάζουν από το Σύνταγμα και από την ΕΣΔΑ.

¹ Απόσπασμα από εισήγηση του Μπάκα Χρίστου από το βιβλίο :ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟΥ ΣΤΗΝ ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΓΕΝΙΚΑ, ΠΡΑΚΤΙΚΑ, ΑΘΗΝΑ 1991, σελ.13

². Δημητρόπουλος Ανδρέας Γ.: ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΓΕΝΙΚΟ ΜΕΡΟΣ, ΤΟΜΟΣ Γ, ΤΕΥΧΗ Ι-ΙΙΙ, Αθήνα 2008, σελ. 226

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Τα μέτρα δικονομικού καταναγκασμού και τα συνταγματικώς κατοχυρωμένα δικαιώματα του κατηγορουμένου

I) Γενικά

Χωρίς καμιά αμφιβολία το κεντρικότερο πρόσωπο της ποινικής σχέσης καθίσταται ο κατηγορούμενος ο οποίος καθ' όλη την διάρκεια της εξέλιξης της διαδικασίας είναι αυτός ο οποίος κινδυνεύει να υποστεί τις περισσότερες προσβολές των θεμελιωδών και συνταγματικώς κατοχυρωμένων δικαιωμάτων του, με την ύπαρξη μέτρων δικονομικού καταναγκασμού. Γι' αυτό και κρίθηκε απαραίτητο τόσο στο Σύνταγμα όσο και στον Ποινικό Νόμο να υπάρξουν ειδικές διατάξεις, ώστε να εξασφαλιστεί όσο το δυνατό περισσότερο η προστασία των δικαιωμάτων αυτών.

II) Γενικά η διάκριση μέτρων δικονομικού καταναγκασμού

Προτού γίνει μια προσπάθεια ανάλυσης των μέτρων δικονομικού καταναγκασμού και των συνταγματικώς κατοχυρωμένων δικαιωμάτων του κατηγορουμένου ας δούμε πως διακρίνονται τα μέτρα αυτά και την μεταξύ των κατηγοριών διαφορά. Τα μέτρα αυτά διακρίνονται σε δύο γενικότερες κατηγορίες³ :

³ Δαλακούρας Ι. Θεοχάρης, Ποινική Δικονομία, Βασικές Έννοιες και θεσμοί της Ποινικής Δίκης τόμος β', 2003, σελ. 158

- Στα «στρεφόμενα κατά της προσωπικής ελευθερίας μέτρα», όπως λ.χ. η σύλληψη, η προσωρινή κράτηση, ο εγκλεισμός σε ψυχιατρείο, οι περιοριστικοί όροι και η βίαιη προσαγωγή.
- Στα «διερευνητικά μέτρα», όπως λ.χ. η κατ' οίκον έρευνα, η σωματική έρευνα, η κατάσχεση, η παρακολούθηση τηλεφωνικών συνδιαλέξεων, η αυτοψία, η εξέταση γενετικού υλικού και οι λοιπές μορφές πραγματογνωμοσύνης.

Η διαφορά μεταξύ των δύο κατηγοριών είναι : Τα μεν πρώτα μέτρα δικονομικού καταναγκασμού σκοπεύουν στην εξασφάλιση της παρουσίας του κατηγορουμένου κατά την εκδίκαση της υπόθεσης ή έστω εξαιρετικά στην αποτροπή του κινδύνου διάπραξης νέων εγκλημάτων και μόνο δευτερευόντως στη συλλογή αποδεικτικού υλικού. Αντιθέτως, η δεύτερη κατηγορία μέτρων δικονομικού καταναγκασμού, αποσκοπεί πρωτίστως στη συλλογή και εξασφάλιση του αποδεικτικού υλικού, επί τη βάση του οποίου θα επιβεβαιωθούν ή θα διαψευστούν οι αρχικές υπόνοιες ενοχής του κατηγορουμένου.

III) Προστασία της ελευθερίας : Άρθρο 5 Συντάγματος

Το άρθρο 5 παρ. 3 του Συντάγματος ορίζει «Η προσωπική ελευθερία είναι απαραβίαστη . Κανένας δεν καταδιώκεται ούτε συλλαμβάνεται ούτε φυλακίζεται ούτε με οποιονδήποτε άλλο τρόπο περιορίζεται, παρά μόνο όταν και όπως ορίζει ο νόμος». Το άρθρο αυτό προστατεύει την προσωπική ελευθερία με την έννοια ότι δεν επιτρέπεται να θίγεται παρά μόνο όταν και όπως ο νόμος το ορίζει. Στοιχεία της συνταγματικής αυτής κατοχύρωσης είναι η απαγόρευση της καταδίωξης, της σύλληψης και της φυλάκισης.

Τα τρία αυτά εννοιολογικά στοιχεία αναλύονται ως εξής:

- **Καταδίωξη:** είναι το σύνολο ενεργειών από τα κρατικά όργανα που τείνουν στην αναζήτηση, τον εντοπισμό και την ανεύρεση συγκεκριμένου προσώπου, αποτελεί δε το πρώτο στάδιο για την σύλληψη και φυλάκισή του. Η έννοια της καταδίωξης δεν ταυτίζεται με την ποινική δίωξη. Εάν δεν επιδιώκεται η σύλληψη τότε δεν πρόκειται για καταδίωξη.
- **Σύλληψη:** είναι η υπαγωγή του φυσικού προσώπου στην κρατική εξουσία με αποτέλεσμα της στέρηση της ελευθερίας του⁴. Το Σύνταγμα προστατεύει από την αυθαίρετη σύλληψη που έχει ως αποτέλεσμα την προσωρινή ή για μεγαλύτερο χρόνο στέρηση της ελευθερίας του ατόμου και όχι τον απλό περιορισμό της ελευθερίας εκείνου ο οποίος συλλαμβάνεται. Συνεπώς, απλοί περιορισμοί της ελεύθερης κίνησης όπως π.χ. ο έλεγχος πεζών ή οχημάτων που διενεργούνται από αστυνομικά όργανα για έλεγχο ταυτότητας, στοιχείων του αυτοκινήτου, άλκοτεστ κ.λ.π., είναι επιτρεπτός και δεν εντάσσεται στην εξεταζόμενη προστασία του Συντάγματος της ατομικής ελευθερίας. Ο έλεγχος αυτός, εννοείται, ενεργείται αμέσως (επί τόπου) και, εφόσον, ή δεν διαπιστωθεί παράβαση, ο ελεγχόμενος αφήνεται ελεύθερος. Σκοπός της σύλληψης είναι η εξασφάλιση της εμφάνισης του στην ανάκριση ή στο δικαστήριο και της υποβολής αυτού στη εκτέλεση της απόφασης.
- **Φυλάκιση:** είναι ο εγκλεισμός του προσώπου σε περίκλειστο χώρο από τον οποίο απαγορεύεται η έξοδος του⁵ ή αλλιώς σε χώρο φρουρούμενο από κρατικά όργανα⁶.

⁴ Δημητρόπουλος Ανδρέας Γ.: ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ, παραδόσεις Συνταγματικού δικαίου, τόμος III, Γ' έκδοση, Αθήνα 2004, σελ. 294

⁵ Δημητρόπουλος Ανδρέας Γ.: ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ, παραδόσεις Συνταγματικού δικαίου, τόμος III, Γ' έκδοση, Αθήνα 2004, σελ. 295

⁶ Π.Δ. Δαγτόγλου, Συναγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα, Α, Δεύτερη αναθεωρημένη έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2005, σελ. 279

Η έννοια της φυλάκισης είναι ευρεία και υπάγεται σ'αυτήν κάθε μορφής στέρηση της φυσικής ελευθερίας, είτε για λόγους εκτίσεως ποινής στερητικής της ελευθερίας που επιβάλλεται από τα δικαστήρια (κάθειρξη, φυλάκιση, προσωπική κράτηση στα πλαίσια της αναγκαστικής εκτελέσεως) ή κατά την προδικασία. Φυλάκιση, από Συνταγματικής απόψεως, είναι η προσωρινή κράτηση, ο περιορισμός σε σωφρονιστικό ή ψυχιατρικό κατάστημα. Φορείς του δικαιώματος είναι τα φυσικά πρόσωπα, τούτο δε (δικαίωμα) αφορά τις σχέσεις του ατόμου με την κρατική εξουσία. Όπως προαναφέρθηκε η καταδίωξη, η σύλληψη και η φυλάκιση επιτρέπονται μόνο στις περιπτώσεις που ορίζει ο νόμος. Έτσι στο άρθρο 6 του Συντάγματος (το οποίο αναλύουμε αμέσως πιο κάτω) αναφέρονται ρητά οι βασικές προϋποθέσεις σύλληψης, φυλάκισης, προφυλάκισης, η διάρκεια προσωρινής κράτησης κ.λ.π.

IV) Το επιτρεπτό της σύλληψης και της προσωρινής κράτησης, η εξαίρεση του αυτόφωρου εγκλήματος, το ανώτατο όριο διάρκειας της προσωρινής κράτησης: Άρθρο 6 Συντάγματος

Στα άρθρα του Συντάγματος ορίζονται ως προϋποθέσεις σύλληψης και προσωρινής κράτησης : η νομοθετική πρόβλεψη της συλλήψεως ή προσωρινής κρατήσεως, η έκδοση αιτιολογημένου δικαστικού εντάλματος και επίδοση του κατά τη στιγμή της συλλήψεως ή προσωρινής κρατήσεως (άρθρο 6), η προσαγωγή στον ανακριτή εντός προβλεπόμενου χρόνου και η μη υπέρβαση του ανώτατου ορίου διάρκειας της προσωρινής κρατήσεως.

Ας δούμε αναλυτικότερα την νομοθετική πρόβλεψη:

Κατά το άρθρο 276 του ΚΠΔ παρ. 1 «...κανείς δεν συλλαμβάνεται χωρίς ειδικά και εμπειριστατώμενα αιτιολογημένο ένταλμα του ανακριτή ή βούλευμα του δικαστικού συμβουλίου, που πρέπει να κοινοποιούνται κατά τη στιγμή της σύλληψης». Στο

ίδιο άρθρο στην παρ. 2 ορίζεται ότι σύλληψη επιτρέπεται όταν επιτρέπεται και η προσωρινή κράτηση, «ο ανακριτής εκδίδει το ένταλμα σύλληψης αφού προηγουμένως διατυπώσει γνώμη ο εισαγγελέας, και μόνο στις περιπτώσεις όπου επιτρέπεται προσωρινή κράτηση κατά το άρθρο 282».

Προσωρινή κράτηση ορίζεται ως η δικονομική εκείνη πράξη, με την οποία ο κατηγορούμενος στερείται της προσωπικής του ελευθερίας για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα πριν από την εκδίκαση της υπόθεσής του.

Στα άρθρα 282 παρ.1 και 3 και 283 παρ. 1 και 2 του ΚΠΔ αναφέρονται οι προϋποθέσεις έκδοσης εντάλματος προσωρινής κράτησης :

α282 παρ.1«Όσο διαρκεί η προδικασία, αν προκύπτουν σοβαρές ενδείξεις ενοχής του κατηγορουμένου για κακούργημα ή πλημμέλημα που τιμωρείται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον τριών μηνών, είναι δυνατό να διαταχθούν περιοριστικοί όροι, εφόσον αυτό κρίνεται απολύτως αναγκαίο για την επίτευξη των αναφερόμενων στο άρθρο 296 σκοπών.

Παρ. 3. Προσωρινή κράτηση μπορεί να επιβληθεί αντί για περιοριστικούς όρους, εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις της πρώτης παραγράφου του άρθρου αυτού, μόνο αν ο κατηγορούμενος διώκεται για κακούργημα και δεν έχει γνωστή διαμονή στη χώρα ή έχει κάνει προπαρασκευαστικές ενέργειες για να διευκολύνει τη φυγή του ή κατά το παρελθόν υπήρξε φυγόποινος ή φυγόδικος ή κρίθηκε ένοχος για απόδραση κρατουμένου ή παραβίαση περιορισμών διαμονής ή κρίνεται αιτιολογημένα ότι αν αφεθεί ελεύθερος είναι πολύ πιθανό, όπως προκύπτει από ειδικά μνημονευόμενα περιστατικά της προηγούμενης ζωής του ή από τα συγκεκριμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της πράξης για την οποία κατηγορείται, να διαπράξει και άλλα εγκλήματα. Μόνο η κατά το νόμο βαρύτητα της πράξης δεν αρκεί για την επιβολή προσωρινής κράτησης.

α283 παρ. 1.Στις περιπτώσεις που αναφέρονται στο άρθρο 282 ο ανακριτής, αμέσως μετά την απολογία του κατηγορουμένου, μπορεί να τον αφήσει ελεύθερο ή να εκδώσει διάταξη που να του

θέτει περιοριστικούς ή άλλους όρους ή, αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις του προηγούμενου άρθρου, να εκδώσει εναντίον του ειδικά και εμπειριστατωμένα αιτιολογημένο ένταλμα προσωρινής κράτησης, αφού προηγουμένως και σε κάθε περίπτωση λάβει τη γραπτή σύμφωνη γνώμη του εισαγγελέα. Σε περίπτωση διαφωνίας για την προσωρινή κράτηση ή για τους όρους που πρέπει να τεθούν, αποφαινεται το δικαστικό συμβούλιο (άρθρο 305 και 307 στοιχ. στ'). «Ο Εισαγγελέας πριν εκφράσει τη γνώμη του υποχρεούται να ακούσει τον κατηγορούμενο και το συνήγορό του».

Παρ. 2. «Το ένταλμα για την προσωρινή κράτηση ή η διάταξη που ορίζει τους όρους που αναφέρονται στο άρθρο 282, περιέχει, εκτός από τα τυπικά στοιχεία που αναγράφονται στο άρθρο 276 παρ. 3, την ακριβή σημείωση για το κακούργημα ή το πλημμέλημα· το ένταλμα προσωρινής κράτησης εκτελείται με τη φροντίδα του εισαγγελέα από τις αρχές που σύμφωνα με το άρθρο 277 τους έχει ανατεθεί η εκτέλεση ενταλμάτων· για τους στρατιωτικούς τηρούνται και οι σχετικές διατάξεις του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα».

Εξαιρέση των ανωτέρω ορίζεται στο Σύνταγμα στο άρθρο 6 παρ. 1 εδ. β' και αφορά τα αυτόφωρα εγκλήματα: «Κανένας δεν συλλαμβάνεται ούτε φυλακίζεται χωρίς αιτιολογημένο δικαστικό ένταλμα, που πρέπει να επιδοθεί τη στιγμή που γίνεται η σύλληψη ή η προφυλάκιση. **Εξαιρούνται τα αυτόφωρα εγκλήματα**».

Με βάση το άρθρο 242 παρ. 1 του ΚΠΔ αυτόφωρο είναι : «Αυτόφωρο είναι το έγκλημα την ώρα που γίνεται ή το έγκλημα που έγινε πρόσφατα. Η πράξη θεωρείται ότι έγινε πρόσφατα, ιδίως όταν αμέσως ύστερα από αυτήν ο δράστης καταδιώκεται από τη δημόσια δύναμη ή από τον παθόντα ή με δημόσια κραυγή, όπως και όταν συλλαμβάνεται οπουδήποτε να έχει αντικείμενα ή ίχνη από τα οποία συμπεραίνεται ότι διέπραξε το έγκλημα σε πολύ πρόσφατο χρόνο».

Ενώ σύμφωνα με την παρ. 2 του ίδιου άρθρου: «Ποτέ δεν θεωρείται ότι συντρέχει μία από τις παραπάνω περιπτώσεις, αν πέρασε όλη η επόμενη ημέρα από την τέλεση της πράξης».

Το άρθρο 6 παρ. 2 του Συντάγματος ορίζει ότι «Όποιος συλλαμβάνεται για αυτόφωρο έγκλημα ή με ένταλμα προσάγεται στον αρμόδιο ανακριτή το αργότερο μέσα σε είκοσι τέσσερις ώρες από τη σύλληψη, αν όμως η σύλληψη έγινε έξω από την έδρα του ανακριτή, η προσαγωγή γίνεται μέσα στον απολύτως αναγκαίο χρόνο για τη μεταγωγή του. Ο ανακριτής οφείλει, μέσα σε τρεις ημέρες από την προσαγωγή, είτε να απολύσει τον συλληφθέντα είτε να εκδώσει ένταλμα φυλάκισης. Η προθεσμία αυτή παρατείνεται για δύο ημέρες, αν το ζητήσει αυτός που έχει προσαχθεί, ή σε περίπτωση ανώτερης βίας που βεβαιώνεται αμέσως με απόφαση του αρμόδιου δικαστικού συμβουλίου».

Πρέπει, εδώ, να τονίσουμε ότι ο όρος ανακριτής δε χρησιμοποιείται με την ειδική τεχνική έννοια της συνταγματικής διάταξης, αλλά εννοείται ως οποιοσδήποτε λειτουργός της δικαστικής εξουσίας. Θα πρέπει, βεβαίως, να πρόκειται για δικαστικό λειτουργό υπέρ του οποίου κατοχυρώνεται συνταγματικά λειτουργική και προσωπική ανεξαρτησία⁷.

Όσο αφορά τη διάρκεια της προσωρινής κράτησης η παρ. 4 του άρθρου 6 του Συντάγματος αναφέρει «Νόμος ορίζει το ανώτατο όριο διάρκειας της προφυλάκισης, που δεν μπορεί να υπερβεί το ένα έτος στα κακουργήματα και τους έξι μήνες στα πλημμελήματα. Σε εντελώς εξαιρετικές περιπτώσεις τα ανώτατα αυτά όρια μπορούν να παραταθούν για έξι και τρεις μήνες, αντίστοιχα, με απόφαση του αρμόδιου δικαστικού συμβουλίου. Απαγορεύεται η υπέρβαση των ανώτατων ορίων της προφυλάκισης με τη διαδοχική επιβολή του μέτρου αυτού για επί μέρους πράξεις της ίδιας υπόθεσης». Τέλος στο άρθρο 287 του ΚΠΔ γίνεται εκτενής αναφορά για την διάρκεια της προσωρινής κράτησης.

⁷ Δημητρόπουλος Ανδρέας Γ.: ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ, παραδόσεις Συνταγματικού δικαίου, τόμος III, Ι΄ έκδοση, Αθήνα 2004, σελ. 298

V) Απαγόρευση βασανιστηρίων (κλπ), απαγόρευση δήμευσης, μη επιβολή θανατικής ποινής (εξαίρεση), αποζημίωση στους αδίκως προφυλακισθέντες ή καταδικασθέντες. Άρθρο 7 του Συντάγματος.

Η παρ. 2 του άρθρου 7 του Συντάγματος ορίζει «Τα βασανιστήρια, οποιαδήποτε σωματική κάκωση, βλάβη υγείας, ή άσκηση ψυχολογικής βίας, καθώς και κάθε άλλη προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας απαγορεύονται και τιμωρούνται, όπως νόμος ορίζει».

Βασανιστήρια είναι η πρόκληση έντονου σωματικού πόνου ή καταπόνησης που έχουν ως συνέπεια τον κίνδυνο για την υγεία (ψυχική και σωματική). Σκοπός τους είναι η κάμψη και υποταγή της βουλήσεως εκείνου που τα υφίσταται. Είναι επομένως προφανής ο εξευτελισμός του θύματος. Τα βασανιστήρια, ανεξαρτήτως του σκοπού τον οποίο επιδιώκουν, απαγορεύονται σε κάθε περίπτωση, έστω και αν αυτά επιβάλλονται για την εξακρίβωση της αλήθειας ή αποσκοπούν στην ανεύρεση υπαιτίου παράνομης πράξης και τον κολασμό του. Η συνταγματική αυτή απαγόρευση είναι απόλυτη.

Σωματικές κακώσεις ή βλάβη της υγείας είναι η άμεση βίαιη επέμβαση και προσβολή της φυσικής καταστάσεως του ανθρωπίνου σώματος, έστω και αν οι κακώσεις αυτές δεν προκαλούν άμεσο πόνο, αλλά οδηγούν σε βλάβη, μείωση ή χειροτέρευση της σωματικής ή και ψυχικής υγείας του ατόμου.

Η ψυχολογική βία είναι η περιαγωγή του ατόμου σε κατάσταση αναγκαστικής απώλειας της βουλήσεώς του και των ψυχικών του αντιστάσεων, εξ αιτίας εκβιαστικών διλημάτων για απειλούμενες σ' αυτόν συνέπειες.

Με τον όρο «κάθε άλλη προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας» νοείται η προσβολή της τιμής και προσωπικότητας του ατόμου και γενικώς όλων εκείνων των στοιχείων που προσδιορίζουν την

ανθρώπινη υπόσταση και παραβιάζονται παρά τη θέληση ή τις αντιρρήσεις του φορέα του δικαιώματος της ψυχικής και σωματικής υγείας και ακεραιότητας, που είναι κάθε φυσικό πρόσωπο εν ζωή, ημεδαπό ή αλλοδαπό αδιακρίτως.

Άρθρο 7 παρ. 3 εδ. α' : «Η γενική δήμευση απαγορεύεται».

Η δήμευση έχει περιουσιακό χαρακτήρα και επιβάλλεται σε όλα τα στοιχεία της παρούσας περιουσίας του ατόμου, αποτελεί δε ποινή η οποία επιβάλλεται χωρίς αποζημίωση και αποδίδεται στο δημόσιο. Κατά το Σύνταγμα απαγορεύεται η γενική δήμευση, η καθολική δηλαδή αφαίρεση. Της γενικής δήμευσης διακρίνεται η ειδική ή μερική δήμευση, που αναφέρεται σε συγκεκριμένα περιουσιακά στοιχεία.

Η ποινική νομοθεσία προβλέπει τη δήμευση προϊόντων ή εργαλείων του εγκλήματος (άρθρο 76 παρ.1 Π.Κ: «Αντικείμενο που είναι προϊόντα κακουργήματος ή πλημμελήματος το οποίο πηγάζει από δόλο, καθώς και το τίμημά τους, και όσα αποκτήθηκαν με αυτά, επίσης και αντικείμενα που χρησίμευσαν ή προορίζονταν για την εκτέλεση τέτοιας πράξης μπορούν να δημοσιευθούν αν αυτά ανήκουν στον αυτουργό ή σε κάποιον από τους συμμετόχους. Για άλλες αξιόποινες πράξεις, το μέτρο αυτό μπορεί να ληφθεί μόνο στις περιπτώσεις που ορίζει ειδικά ο νόμος»).

Στην παρ.3 το εδ. β' του άρθρου 7 του Συντάγματος αναφέρεται η απαγόρευση της θανατικής ποινής αλλά και η εξαίρεση εφαρμογής της.

Η τελευταία παράγραφος του άρθρου 7 του Συντάγματος αναφέρει: «Νόμος ορίζει με ποιους όρους το Κράτος παρέχει, ύστερα από δικαστική απόφαση, αποζημίωση σε όσους καταδικάστηκαν, προφυλακίστηκαν ή με άλλο τρόπο στερήθηκαν άδικα ή παράνομα την προσωπική τους ελευθερία». Η παράγραφος αυτή αποσκοπεί στην προστασία του ατόμου από τις καταχρήσεις της κρατικής εξουσίας .

Στον ΚΠΔ η αποζημίωση ρυθμίζεται στα άρθρα 533-545. ενδεικτικά αναφέρουμε τους δικαιούχους της αποζημίωσης όπως ορίζονται στα άρθρα 533 και 534 ΚΠΔ : α533: « Έχουν το

δικαίωμα να ζητήσουν από το δημόσιο αποζημίωση: (α) οι προσωρινά κρατηθέντες, που αθώθηκαν αμετάκλητα με βούλευμα ή απόφαση δικαστηρίου, (β) οι κρατηθέντες με καταδικαστική απόφαση, η οποία μετέπειτα εξαφανίσθηκε αμετάκλητα συνεπεία ένδικου μέσου και (γ) οι καταδικασθέντες και κρατηθέντες, που αθώθηκαν με δικαστική απόφαση ύστερα από επανάληψη της διαδικασίας. Επίσης αποζημίωση δικαιούνται όσα από τα παραπάνω πρόσωπα τιμωρήθηκαν μετέπειτα με ποινή μικρότερης διάρκειας από αυτή που εξέτισαν αρχικά. 2. Όσοι κρατήθηκαν λόγω καταδίκης ή κρατήθηκαν προσωρινά κατά την παράγραφο 1 έχουν το δικαίωμα να ζητήσουν αποζημίωση, και αν ακόμη έχουν απαλλαγεί επειδή, μολονότι τέλεσαν την πράξη, δεν τους επιβλήθηκε ποινή για οποιονδήποτε λόγο». α534 «Αυτοτελή αξίωση για αποζημίωση με τις ίδιες προϋποθέσεις έχουν και εκείνοι απέναντι στους οποίους ο καταδικασμένος ή ο προσωρινά κρατούμενος είχε σύμφωνα με το νόμο υποχρέωση διατροφής».

VI) Η αρχή του νόμιμου δικαστή: Άρθρο 8 Συντάγματος

«Κανένας δεν στερείται χωρίς τη θέλησή του το δικαστή που του έχει ορίσει ο νόμος».

Η διάταξη του άρθρου 8 Συντάγματος, αποσκοπεί στην προστασία του ατόμου και αναφέρεται στην ποινική δίκη, την αστική, τη διοικητική και πειθαρχική και θεσπίζει έτσι κανόνες που απαγορεύει γενικώς τη στέρηση του νόμιμου δικαστή από το διάδικο, χωρίς τη θέλησή του. Φορείς του δικαιώματος είναι Έλληνες πολίτες αλλά και οι αλλοδαποί οι οποίοι βρίσκονται στο Ελληνικό έδαφος, φορείς δε του δικαιώματος είναι φυσικά αλλά και νομικά πρόσωπα. Η αρχή αυτή δεσμεύει όλα τα κρατικά όργανα της νομοθετικής, εκτελεστικής και δικαστικής εξουσίας.

VII) Οι αποδεικτικές απαγορεύσεις

Μπορεί ο ποινικός δικαστής να αναζητεί τα αποδεικτικά στοιχεία με οποιονδήποτε τρόπο, παραβιάζοντας άρθρα του Συντάγματος; Όπως προαναφέραμε σύμφωνα με το άρθρο 7 παρ. 2 του Συντάγματος τα βασανιστήρια απαγορεύονται. Έτσι είναι ευνόητο ότι η απόσπαση της ομολογίας του κατηγορουμένου με βασανιστήρια δεν επιτρέπεται.

Περιορισμοί στην ελεύθερη αναζήτηση αποδεικτικών στοιχείων συνάγονται από την ανάγκη προστασίας και άλλων θεμελιωδών δικαιωμάτων. Έτσι η έρευνα σε κατοικία ή η σωματική έρευνα για την ανακάλυψη αποδεικτικών στοιχείων επιτρέπεται μόνο κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες και εφόσον τηρηθούν ορισμένες διασφαλιστικές προϋποθέσεις. Ξένες επιστολές δεν επιτρέπεται καταρχήν να ανοίγονται και να διαβάζονται ακόμα και στην περίπτωση που το περιεχόμενό τους θα ήταν χρήσιμο στην αποκάλυψη ενός σκοτεινού εγκλήματος. Η κρυφή μαγνητοφώνηση ή βιντεοσκόπηση συνομιλιών, οι τηλεφωνικές υποκλοπές προσβάλλουν βάνανυσα το συνταγματικά προστατευόμενο δικαίωμα στην ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας (άρθρο 5 παρ. 1 Συντάγματος), την ελευθερία της επικοινωνίας (άρθρο 19 παρ. 1 εδ. α' Συντάγματος), κάποτε και την ανθρώπινη αξιοπρέπεια (άρθρο 2 παρ. 1 Συντάγματος)⁸.

⁸ Ανδρουλάκης Νικόλαος Κ., Θεμελιώδεις Έννοιες της Ποινικής Δίκης, Αθήνα 2007, σελ. 209

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

A) Συνταγματικώς κατοχυρωμένες θεμελιώδεις αρχές στην ποινική σχέση

I) Γενικά

Όπως προαναφέρθηκε η ποινική διαδικασία αποτελεί τον κατεξοχήν χώρο προσβολής των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου. Η σύγκρουση μεταξύ κοινωνίας και ατόμου αίρεται με την εφαρμογή θεμελιωδών αρχών, συνταγματικώς κατοχυρωμένων.

Περαιτέρω όμως χρειάζεται να τονισθεί ιδιαίτερος ότι οι θεμελιώδεις δικονομικές αρχές είναι κατεξοχήν χρήσιμες σε όσες περιπτώσεις δεν προβλέπεται συγκεκριμένη νομοθετική ρύθμιση ή αυτή που υπάρχει δημιουργεί ερμηνευτικά προβλήματα. Σε αυτές ακριβώς τις περιπτώσεις οι θεμελιώδεις δικονομικές αρχές μπορούν να χρησιμοποιηθούν είτε για την πλήρωση του κενού είτε για την ορθότερη ερμηνευτική αντιμετώπιση⁹.

II) Αρχή του σεβασμού και της προστασίας της αξίας του ανθρώπου

Σύμφωνα με την θεμελιώδη διάταξη της παρ. 1 του άρθρου 2 Συντάγματος. «ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας». Επομένως, όπως γίνεται φανερό, η αρχή της αναζήτησης της ουσιαστικής αλήθειας θα πρέπει να υποχωρεί έναντι της υπέρμετρης συνταγματικής αρχής του σεβασμού και της

⁹ Αργυρίου Καρρά : ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ, ΤΡΙΤΗ ΕΚΔΟΣΗ, Αθήνα 2007, σελ.20

προστασίας της αξίας του ανθρώπου¹⁰. Η ανθρώπινη αξία προσδιορίζεται από την οντότητα και είναι έμφυτη στον άνθρωπο με αποτέλεσμα να μην αφαιρείται με νομικούς κανόνες¹¹. Εξάλλου η αρχή του σεβασμού του ανθρώπου, η οποία είναι μια από τις τρεις βαθμίδες της ιστορικής πορείας για την πλήρη διαμόρφωση και ολοκλήρωση του κοινωνικού ανθρωπισμού, περιέχει την απαγόρευση της ανθρώπινης αξίας, επιτάσσει δηλαδή αποχή από κάθε προσβολή¹². Η πρακτική σημασία της αρχής του σεβασμού και της προστασίας της αξίας του ανθρώπου συνίσταται στο ότι διατάξεις του Π.Δ.Δ., οι οποίες είναι ενδεχομένως αντίθετες προς τη συνταγματική διάταξη δεν μπορούν να εφαρμόζονται.

III) Αρχή της δικαστικής ακρόασης

Από την αρχή του σεβασμού και της προστασίας της αξίας του ανθρώπου του άρθρου 2 παρ.1 του Συντάγματος απορρέει περαιτέρω και η αρχή της «δικαστικής ακρόασης» η οποία κατοχυρώνεται ειδικότερα στο άρθρο 20 παρ. 1 του Συντάγματος «καθένας έχει δικαίωμα παροχής έννομης προστασίας από τα δικαστήρια και μπορεί να αναπτύξει σ' αυτά τις απόψεις του για τα δικαιώματα ή συμφέροντά του, όπως νόμος ορίζει». Η διάταξη αυτή εγγυάται το δικαίωμα που έχει κάθε πολίτης να μην εκδίδεται οποιαδήποτε δικαστική απόφαση που θίγει κατά τρόπο άμεσο τα συμφέροντά του, εφόσον δεν του δόθηκε προηγουμένως η ευχέρεια να εκφράσει τις απόψεις του και να ακουσθεί, ιδίως επί των πραγματικών δεδομένων στα οποία στηρίζεται η απόφαση¹³.

¹⁰ Αργυρίου Καρρά : ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΡΙΤΗ ΕΚΔΟΣΗ, Αθήνα 2007 σελ. 26

¹¹ Δημητρόπουλος Ανδρέας Γ.: ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ, ΤΟΜΟΣ ΙΙΙ,Ι, σελ. 103

¹² Δημητρόπουλος Ανδρέας Γ.. Τα αμυντικά δικαιώματα του ανθρώπου και η μεταβολή της έννομης τάξης. 1981, σελ.129

¹³ Ανδρουλάκης Νικόλαος Κ. Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης . Αθήνα 2007 σελ.32

IV) Αρχή της αιτιολόγησης

Σύμφωνα με το άρθρο 93 παρ. 3 του Συντάγματος. «κάθε δικαστική απόφαση πρέπει να είναι ειδικά και εμπειριστατωμένα αιτιολογημένη και απαγγέλλεται σε δημόσια συνεδρίαση.» Η θεμελιώδης αρχή της αιτιολόγησης κατοχυρώνεται στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας στο άρθρο 139 σύμφωνα με το οποίο «οι αποφάσεις και τα βουλεύματα, καθώς και οι διατάξεις του ανακριτή και του εισαγγελέα, πρέπει να αιτιολογούνται ειδικά και εμπειριστατωμένα, ενώ η καταδικαστική απόφαση και το παραπεμπτικό βούλευμα πρέπει να αναφέρουν και τον αριθμό του άρθρου του ποινικού νόμου που εφαρμόζεται.» Ο λόγος καθιέρωσης της αρχής της αιτιολόγησης είναι η επιδίωξη αντιμετώπισης της ενδεχόμενης αυθαιρεσίας των αντίστοιχων οργάνων απονομής της ποινικής δικαιοσύνης κατά τον σχηματισμό της κρίσης τους, γεγονός που συμβάλλει αποφασιστικά στην εμπέδωση της εμπιστοσύνης τόσο των διαδίκων όσο και των πολιτών στην ορθή απονομή της ποινικής δικαιοσύνης, ενώ παράλληλα διευκολύνεται ο έλεγχος της κρίσης αυτής σε περίπτωση άσκησης ένδικων μέσων και τέλος εξαναγκάζει τον κρίνοντα σε προσεκτική διερεύνηση της υπόθεσης.¹⁴ Εξάλλου με την αναθεώρηση του 2001 προστέθηκε στο άρθρο 93 παρ. 3 εδ. β' σύμφωνα με το οποίο « Νόμος ορίζει τις έννομες συνέπειες που επέρχονται και τις κυρώσεις που επιβάλλονται σε περίπτωση παραβίασης του προηγούμενου εδαφίου.»

V) Η αρχή της ισότητας των όπλων

Η αρχή της ισότητας των όπλων βρίσκεται έρεισμα στο άρθρο 4 παρ. 1 του Συντάγματος σύμφωνα με το οποίο «οι Έλληνες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου», ενώ δεν είναι λίγοι εκείνοι που υποστηρίζουν

¹⁴ Αργυρίου Καρρά : ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΡΙΤΗ ΕΚΔΟΣΗ Αθήνα 2007, σελ.35

ότι η αρχή απορρέει από την αρχή της δίκαιης δίκης¹⁵. Έτσι αφού υπάρχουν διάδικοι, αυτονόητο είναι στο πλαίσιο διεξαγωγής κύριας δίκης να υπάρχει μεταξύ τους ισότητα(η μονόπλευρη παροχή επιτρέπεται μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις). Το ερώτημα που τίθεται είναι αν η αρχή της ισότητας των όπλων ισχύει και έναντι του εισαγγελέα. Στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας κατοχυρώνεται η αρχή αυτή και ουσιαστικά ο εισαγγελέας, ως φαινόμενος αντίδικος, έχει τα ίδια δικαιώματα με τους διαδίκους (βλ. π.χ. άρθρα 333, 335, 337 παρ. 1, 349, 357 παρ. 1 – 3, 35, 369). Αλλά και γενικότερα η αρχή της ισότητας των όπλων κατοχυρώνεται μέσα από τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (βλ. π.χ. άρθρα 96 – 99, 107 – 108, 309 παρ. 2, 333 παρ. 2, 358).

VI) Αρχή της αναλογικότητας

Όπως προαναφέραμε η αρχή της αναλογικότητας επιτάσσει την ύπαρξη εύλογης σχέσης, εύλογης αναλογίας, ανάμεσα στον επιδιωκόμενο σκοπό και στον περιορισμό συνταγματικού δικαιώματος, ως μέσου για την επίτευξη του σκοπού. Ο περιορισμός πρέπει να συγκεντρώνει τις ιδιότητες της καταλληλότητας και της αναγκαιότητας.

Πανηγυρικά διακηρύσσεται στο άρθρο 25 παρ. 1 εδ. δ. Συντάγματος. όπου ορίζεται ότι « οι κάθε είδους περιορισμοί που μπορούν κατά το Σύνταγμα να επιβληθούν στα δικαιώματα αυτά πρέπει να προβλέπονται είτε απευθείας από το Σύνταγμα είτε από το νόμο, εφόσον υπάρχει επιφύλαξη υπέρ αυτού και να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας.»

Η καταγωγή της αρχής της αναλογικότητας ανάγεται στο γερμανικό αλλά και στο γαλλικό αστυνομικό δίκαιο, ενώ καθιερώνεται και στα άρθρα 8 – Ι Ι ΕΣΔΑ.

¹⁵ Βλ. Αργυρίου Καρρά : ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΡΙΤΗ ΕΚΔΟΣΗ σελ. 39 υποσημείωση 122, 2007

Η εν λόγω γενική αρχή τρεις επιμέρους αρχές:

α) Την αρχή της προσφορότητας. Μόνο εκείνα τα περιοριστικά μέτρα είναι θεμιτά, τα οποία είναι πρόσφορα, κατάλληλα για την επίτευξη του επιδιωκόμενου απ' αυτά σημαντικού σκοπού.

β) Την αρχή της αναγκαιότητας. Μόνο εκείνα τα περιοριστικά μέτρα είναι θεμιτά, τα οποία είναι αναγκαία, είτε γιατί είναι τα μόνα που μπορούν να οδηγήσουν στον επιδιωκόμενο σκοπό είτε γιατί είναι τα ηπιότερα από τα περισσότερα που διατίθενται.

γ) Την αρχή της αναλογικότητας υπό στενή έννοια. Μόνο εκείνα τα περιοριστικά μέτρα είναι θεμιτά, των οποίων η βαρύτητα βρίσκεται σε μια παραδεκτή αναλογία με τη σπουδαιότητα του συγκεκριμένου επιδιωκόμενου σκοπού. Αυτή οφείλει να υφίσταται εδώ κυρίως μεταξύ συγκεκριμένων πράξεων δικονομικού καταναγκασμού και του εγκλήματος που υποτίθεται ότι τα προκαλεί. Όσο πιο μικρή είναι η βαρύτητα του τελευταίου, τόσο με μεγαλύτερη φειδώ θα πρέπει να διατάσσεται λ.χ. η προσωρινή κράτηση, να εκδίδεται ένταλμα σύλληψης κ.ο.κ. Εξάλλου όσο μικρότερη προβλέπεται να είναι η διάρκεια της ποινής που τυχόν θα επιβληθεί στον κατηγορούμενο, τόσο πιο μικρή θα πρέπει να είναι και η διάρκεια της προσωρινής κράτησης.¹⁶

VII) Η αρχή «ουδεμία ποινή χωρίς νόμο»: Nullum crimen, nulla poena sine lege

Το άρθρο 7 παρ. 1 του Συντάγματος. Ορίζει ότι «έγκλημα δεν υπάρχει ούτε ποινή επιβάλλεται χωρίς νόμο που να ισχύει πριν από την τέλεση της πράξης και να ορίζει τα στοιχεία της. Ποτέ δεν επιβάλλεται ποινή βαρύτερη από εκείνη που προβλεπόταν κατά την τέλεση της πράξης.

¹⁶ Ανδρουλάκης Νικόλαος Κ. Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης. Αθήνα 2007 σελ. 20

Σύμφωνα με τον Δημητρόπουλο Ανδρέα Γ. «η συνταγματική αυτή διάταξη αποτελεί την κορυφή του ποινικού οικοδομήματος».

Πρόκειται κατά κυριολεξία για δύο μερικότερες – την αρχή «κανένα έγκλημα χωρίς νόμο» (*nullum crimen sine lege*) και την αρχή «καμία ποινή χωρίς νόμο» (*nulla poena sine lege*). Από την συγκεκριμένη αρχή πηγάζουν και τέσσερις άλλες θεμελιώδεις αρχές οι οποίες είναι σημαντικό να τονισθεί ότι ισχύουν μόνο *in malam partem* και όχι *in bonam partem*. Εμποδίζουν δηλαδή την βλάβη και όχι την ωφέλεια. Οι τέσσερις αυτές αρχές είναι:

- Αποκλείεται το έθιμο ως πηγή κανόνων δικαίου που θεμελιώνουν ή επαυξάνουν το αξιόποινο ή κατ' ακριβέστερη και περιεκτικότερη διατύπωση: *nullum crimen nulla poena sine lege scripta*.
- Αποκλείεται η θεμελίωση ή επαύξηση του αξιοποίνου κατ' ανάλογη εφαρμογή ενός ποινικού νόμου ή ευρύτερα *nullum crimen nulla poena sine lege stricta*.
- Απαγορεύεται η αναδρομική ισχύς νόμου που θεμελιώνει ή επαυξάνει το αξιόποινο, δηλαδή *nullum crimen nulla poena sine praevia lege*.
- Απαγορεύονται οι εντελώς αόριστοι νόμοι, δηλαδή *nullum crimen nulla poena sine lege certa*.

VIII) Ισότητα στην παρανομία;

Έχουμε αναφερθεί στην αρχή της ισότητας που καθιερώνεται στο άρθρο 4 παρ.1 του Συντάγματος. Η αρχή αυτή επεκτείνεται και στην παρανομία; Μπορεί δηλαδή κάποιος να ζητήσει αθώωση ή ελάφρυνση του κατηγορουμένου επειδή και οι άλλοι διέπραξαν, χωρίς να τιμωρηθούν ωστόσο, όμοιες παράνομες πράξεις; Η απάντηση είναι «όχι, δεν μπορεί». Το γεγονός ότι

κάποιοι παραμένουν ατιμώρητοι ή καλύτερα καταφέρνουν να ξεγλιστρήσουν από την τσιμπίδα της δικαιοσύνης δεν σημαίνει ότι πρέπει ή επιτρέπεται να αθωωθούν οι εξίσου ένοχοι που δεν το επιτυγχάνουν¹⁷. Κανείς δεν είναι ίσος απέναντι στην παρανομία.

B) Θεμελιώδεις αρχές στην ποινική δίκη κατοχυρωμένες στην ΕΣΔΑ

I) Γενικά

Μία από τις σημαντικότερες αρχές της ποινικής σχέσης, η αρχή του τεκμηρίου της αθωότητας του κατηγορουμένου καθώς και η αρχή της δίκαιης δίκης βρίσκονται κατοχυρωμένες στις αυξημένης τυπικής ισχύος διατάξεις της ΕΣΔΑ. Σκόπιμο είναι λοιπόν να γίνει μια ανάλυση των αρχών αυτών.

II) Η αρχή του τεκμηρίου της αθωότητας του κατηγορουμένου

Όπως αναφέραμε πιο πάνω η αρχή του τεκμηρίου της αθωότητας του κατηγορουμένου βρίσκεται κατοχυρωμένη στα άρθρα 6 παρ.2 ΕΣΔΑ («Παν πρόσωπον κατηγορούμενον επί αδικήματι τεκμαίρεται ότι είναι αθών μέχρι αποδείξεως της ενοχής του») και έτσι έχει αυξημένο τυπικό κύρος, αλλά και

¹⁷ www.apopsy.gr Πρόσπερος, 2004

στη διάταξη της παρ.2 του άρθρου 14 Δ.Σ.Α.Π.Δ., που ορίζει ότι κάθε πρόσωπο που κατηγορείται για ποινικό αδίκημα τεκμαίρεται ότι είναι αθώο «εωσότου» η ενοχή του αποδειχθεί σύμφωνα με τον νόμο.

Δεν υπάρχει ρητή ρύθμιση στο ελληνικό Σύνταγμα για το τεκμήριο αθωότητας του κατηγορουμένου αλλά υποστηρίζεται ότι υπονοείται από τις συνταγματικές εγγυήσεις της προσωπικής ασφάλειας¹⁸ ή απορρέει κατά βάση από την αρχή του σεβασμού και της προστασίας της ανθρώπινης αξίας¹⁹. Κατά την ιστορική εξέλιξη του τεκμηρίου της αθωότητας διαφάνηκε η βασική αντινομία του ποινικού δικονομικού δικαίου: η ανάγκη προστασίας της κοινωνίας από το έγκλημα από την μια μεριά (= καταδίκη σε περίπτωση αμφιβολίας !) και στην ανάγκη προστασίας των ατομικών ελευθεριών από την άλλη. Το προβάδισμα, όμως, ανήκει στις τελευταίες.²⁰ Προϋπόθεση δε επαρκής, αλλά και αναγκαία για την κήρυξη της ενοχής ήταν – και εξακολουθεί μέχρι σήμερα να είναι – ο κατ' ελεύθερη «ηθική», και όχι «νομική» εκτίμηση σχηματισμός έλλογης δικανικής πεποίθησης για την πλήρωση των όρων του εγκλήματος από μέρος του κατηγορουμένου. Για να ακριβολογούμε δηλαδή, το τεκμήριο αθωότητας ισχύει, σε πρώτη φάση, όχι μέχρι την «κήρυξη της ενοχής», αλλά μέχρι τον σχηματισμό δικανικής πεποίθησης ως προς αυτήν, οπότε και καταλύεται. Εάν τέτοια πεποίθηση δεν διαμορφωθεί, εάν δηλαδή υπάρχουν αμφιβολίες, τότε ο κατηγορούμενος πρέπει να αθωωθεί. Εάν αμφιβολία υπέρ του κατηγορουμένου!²¹

Θα πάρει σε αυτό το σημείο να τονισθεί ότι η αρχή *in dubio pro reo* (εν αμφιβολία υπέρ του κατηγορουμένου) δεν συμπίπτει εννοιολογικά με το τεκμήριο της αθωότητας του κατηγορουμένου, αφού το τελευταίο είναι έννοια ευρύτερη στην οποία περιλαμβάνεται η αρχή *in dubio pro re*.

¹⁸ Π.Δ. Δαγτόγλου, Συναγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα, Ά, Δεύτερη αναθεωρημένη έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2005, σελ. 322

¹⁹ Αργυρίου Καρρά : ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ Αθήνα 1998, σελ.55

²⁰ Ανδρουλάκης Νικόλαος Κ. Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης . Αθήνα 2007 σελ. 223

²¹ Ανδρουλάκης Νικόλαος Κ. Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης . Αθήνα 2007 σελ. 224

Ειδικότερα το τεκμήριο της αθωότητας περιλαμβάνει μεταξύ άλλων τις εξής αρχές:

- Κανένας δεν μπορεί να καταδικασθεί ή να κηρυχθεί ένοχος, αν δεν έχει δικασθεί σύμφωνα με το νόμο και ύστερα από μία νόμιμη δικαστική διαδικασία.
- Καμιά ποινή ή άλλη ανάλογη κύρωση δεν μπορεί να επιβληθεί σε βάρος προσώπου, εφόσον η ενοχή του δεν έχει απαγγελθεί σύμφωνα με τους τύπους που προβλέπει ο νόμος.
- Κανένας δεν μπορεί να υποχρεωθεί να αποδείξει την αθωότητά του.
- Η αμφιβολία είναι πάντοτε υπέρ του κατηγορουμένου.

Σημαντικό τέλος κρίνεται να αναφερθεί ότι στην Ελλάδα το τεκμήριο της αθωότητας του κατηγορουμένου είχε εκφραστεί πριν από αιώνες.

III) Η αρχή της δίκαιης δίκης (fair trial)

Από την αρχή του σεβασμού και της προστασίας της αξίας του ανθρώπου απορρέει επίσης κατά βάση και η αρχή της «δίκαιης διεξαγωγής της δίκης», που κατοχυρώνεται ρητώς με τη διάταξη του άρθρου 6, παρ.1 εδ. α. Ε.Σ.Δ.Α., σύμφωνα με την οποία κάθε πρόσωπο «έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθή δίκαιως», όσο και με τη διάταξη του άρθρου 14 παρ. 1. εδ. β' Δ.Σ.Α.Π.Δ.,

που ορίζει επίσης ότι κάθε πρόσωπο «έχει το δικαίωμα η υπόθεσή του ν' δικασθεί δίκαια». Πέρα από την τήρηση της αρχής της δικαστικής ακρόασης με όλους τους επιμέρους κανόνες που συνάγονται απ' αυτήν (μια σειρά από δικαιώματα του κατηγορουμένου εμπεριεχόμενα στο βασικό δικαίωμα ακρόασης κατοχυρώνονται στην παρ. 3 του άρθρου 6 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης.), για την ύπαρξη δίκαιης δίκης έχει ιδιαίτερη σημασία η σε κάθε περίπτωση, τουλάχιστον όσο το επιτρέπει η φύση του πράγματος, εξασφάλιση της λεγόμενης ισότητας των όπλων ανάμεσα στον κατηγορούμενο και τον εκπρόσωπο της κατηγορούσας αρχής. Στην ίδια αρχή (του fair trial) θεωρείται ότι στηρίζεται η υποχρέωση «ειδικής και εμπειριστατωμένης» αιτιολόγησης των δικαστικών αποφάσεων. Εδώ ανήκουν και δύο άλλα θεμελιώδη δικαιώματα του κατηγορουμένου που επίσης δεν αναφέρονται ρητά στο κείμενο του άρθρου 6: Το δικαίωμα στην σιωπή και το δικαίωμα στην μη αυτοενοχοποίηση (nemo tenetur se ipsum prodere). Όμως το «ύπατο αυτό αξίωμα ολόκληρου του ποινικού δικονομικού δικαίου» (Roxin) έχει πρακτική αξία και σε σχέση με τον τρόπο της καθόλου διεξαγωγής της δίκης, τη στάση των δικαστών και ιδίως του διευθύνοντος τη συζήτηση στην επ' ακροατηρίω διαδικασία, το ανεπηρέαστο τους (λ.χ. από πλαγίου παρεμβάσεις της αστυνομίας), το ψυχολογικό κλίμα που επικρατεί ενγένη στο δικαστήριο, μέσα από το οποίο θα περάσει κατ' ανάγκη η κρίση της υπόθεσης. Αν όλα αυτά εμφανίζονται χρωματισμένα με μεροληψία και προκατάληψη προς κάποια κατεύθυνση (ιδίως σε βάρος του κατηγορουμένου), όσο και να τηρούνται κατά τα λοιπά οι δικονομικοί τύποι η γνησιότητα της δίκης είναι τραυματισμένη, η δυσμενής απόφαση άδικη για εκείνον που την υφίσταται²². Από την αρχή για δίκαιη δίκη απορρέει και το δικαίωμα της δικαστικής ακρόασης το οποίο αναπτύχθηκε ανωτέρω.

²² Ανδρουλάκης Νικόλαος Κ. Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης. Αθήνα 2007 σελ. 34

Βασικά Συμπεράσματα

Έχει γίνει φανερό ότι η ποινική σχέση είναι το πεδίο στο οποίο περισσότερο από κάθε άλλο κρίνεται η εφαρμογή και η προστασία θεμελιωδών και συνταγματικώς κατοχυρωμένων δικαιωμάτων. Τυχόν παραβίαση αυτών των δικαιωμάτων επισύρει ποινές αλλά και το δικαίωμα άσκησης ένδικων μέσων. Το ποινικό δικονομικό δίκαιο εύλογα χαρακτηρίζεται ως «εφαρμοσμένο συνταγματικό δίκαιο», ενώ όπως αναφέρει ο Roxin αυτό αποτελεί τον «σειсмоγράφο της συνταγματικής τάξης». Τα μέτρα δικονομικού καταναγκασμού συνοδεύονται από δικαιώματα του κατηγορουμένου ενώ τίθενται και όρια στην άσκησή τους μέσα από το ίδιο το κείμενο του Συντάγματος. Αξίζει να σημειωθεί πως οι συνταγματικές προβλέψεις έχουν μεταφερθεί από τον κοινό νομοθέτη στον ποινικό κώδικα. Εξάλλου όλα αυτά θα ήταν «γράμμα κενό» αν δεν υπήρχε η αξιοποίησή τους από τα ελληνικά δικαστήρια. Τίποτα δεν θα ήταν χειρότερο στην χώρα όπου γέννησε την δημοκρατία, να μην υπήρχαν οι θεσμοί που θα διαφύλατταν την αξιοπρέπεια των μερών.

Τα συνταγματικά δικαιώματα στην ποινική σχέση

Περίληψη

Η ποινική σχέση ζει ανάμεσα στην διαμάχη του κοινωνικού και ατομικού συμφέροντος. Το Σύνταγμα μέσα από θεμελιώδεις αρχές προστατεύει το ατομικό συμφέρον και επιδιώκει την διαφύλαξη θεμελιωδών δικαιωμάτων των μερών της ποινικής σχέσης. Ο κατηγορούμενος ως το πλέον προσβεβλημένο πρόσωπο της διαδικασίας, εξαιτίας των μέτρων δικονομικού καταναγκασμού, προστατεύεται ξεχωριστά τόσο μέσα από διατάξεις του Συντάγματος όσο και μέσα από τον Ποινικό Κώδικα, με το νομοθέτη να θέτει όρια στην άσκηση των μέτρων αυτών.

The constitutional rights in the criminal relationship

Summary

The penal relation exists amongst the conflict of the social and individual interest. The constitution, through fundamental principles, protects the individual interest and seeks the safeguarding of fundamental rights of the parties in the penal relation. The accused as the most offended person by the measures of procedural coercion, is protected both through provisions of the Constitution and through the Penal Code, with the legislator restricting the exercise of these measures.

Λήμματα

- συνταγματικά δικαιώματα
- κατηγορούμενος
- θεμελιώδεις αρχές
- ποινική σχέση
- σύλληψη
- προσωρινή κράτηση
- καταδίωξη
- φυλάκιση
- βασανιστήρια
- τεκμήριο αθωότητας
- αιτιολόγηση
- δίκαιη δίκη
- δικαστική ακρόαση
- παρανομία
- μέτρα δικονομικού καταναγκασμού
- αναλογικότητα
- αποδεικτικές απαγορεύσεις
- ισότητα όπλων
- αξία ανθρώπου

Νομολογία

Άρθρο 6 Συντάγματος
Προσωρινή κράτηση κλπ

- Α.Π. 1460/2003
- Α.Π. 1399/2003
- Α.Π. 319/1997
- Α.Π. 628/1997
- Α.Π.(Συμβ) 663/1997
- Α.Π. (Συμβ) 764/1997
- Α.Π 1150/1996

Άρθρο 7 Συντάγματος
Αποζημίωση αδικώς φυλακισθέντων

- Απόφαση ΑΔΑΔ της 29-5-1997
- Μ.Ο.Ε Πειραιά 64-68/2000
- Διοικητικό Εφετείο της Αθήνας 787/ 1984
- Α.Π. 1329/1999 Νοβ 48, 110

Άρθρο 8 Συντάγματος
Νόμιμος δικαστής

- Διοικητικό Εφετείο της Αθήνας 4168/1982

Άρθρο 25 Συντάγματος
Αρχή της αναλογικότητας
- Α.Π. 25/2004

Άρθρο 93 Συντάγματος
Αρχή της αιτιολόγησης
- Α.Π. 427/1999

Άρθρο 6 ΕΣΔΑ
Τεκμήριο αθωότητας του κατηγορουμένου
- P.S. v Germany 33900/96 -20/12/2001
- Α.Π. 8/2002 (Ολομέλεια)

Βιβλιογραφία

Ανδρουλάκης Νικόλαος Κ. Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης . Αθήνα 2007

Δαγτόγλου Π.Δ. , Συναγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα, Ά , Δεύτερη αναθεωρημένη έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2005

Δαλακούρας Ι. Θεοχάρης, Ποινική Δικονομία, Βασικές Έννοιες και θεσμοί της Ποινικής Δίκης τόμος β΄, 2003

Δημητρόπουλος Ανδρέας Γ.. Τα αμυντικά δικαιώματα του ανθρώπου και η μεταβολή της έννομης τάξης. 1981

Δημητρόπουλος Ανδρέας Γ.: ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ, παραδόσεις Συνταγματικού δικαίου , τόμος ΙΙΙ, Ι΄ έκδοση , Αθήνα 2004

Δημητρόπουλος Ανδρέας Γ.: ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΓΕΝΙΚΟ ΜΕΡΟΣ, ΤΟΜΟΣ Γ, ΤΕΥΧΗ Ι-ΙΙΙ, Αθήνα 2008

Αργυρίου Καρρά : ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ , Αθήνα 1998

Αργυρίου Καρρά : ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΡΙΤΗ ΕΚΔΟΣΗ, Αθήνα 2007

ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟΥ ΣΤΗΝ
ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΓΕΝΙΚΑ, ΠΡΑΚΤΙΚΑ, ΑΘΗΝΑ 1991

www.apopsy.gr Πρόσπερος, 2004